

ASPECTE TEORETICE PRIVIND REGIMUL JURIDIC AL SANȚIUNILOR CIVILE

Ina BOSTAN,

lector superior, Universitatea Tehnică din Moldova;
doctorandă, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Elena NICOLAEV,

Studentă, anul IV, Catedra *Drept Patrimonial*, Universitatea Tehnică din Moldova

SUMMARY

The concept of civil sanction, which means basically an indispensable reference pillar for the functioning of any social construction, creates an image of a common natural characteristic that is a matter of course for any lawyer, but if we analyze this institution closer, we note the fact that this is because of its importance which cannot be neglected, its features, characters as well as its practical concrete applications that advertise a study of an inspired depth. The civil sanction means taking some disadvantageous measures against those who have violated the civil rights of the legal entities, respectively, the patrimonial or the personal and non patrimonial ones. They can be applied to both subjects of law, the individual and legal persons. The civil law sanctions are applied regardless to the personal circumstances of the author's illegal actions or the frequency of repetition of the offence or the quasi-offenses. The source of civil law sanctions resides either in a regulatory or a manifestation of the will of the agents for this purpose (such as for example: criminal clause).

Its application is not conditioned by an essential intervention of the courts or other judicial bodies. The execution of civil legal sanction can be done voluntarily, without the intervention of the coercive force of the State, the latter being a specific hypothesis for other branches of law, too.

Keywords: civil liability, civil sanction, the act of ineffectiveness, absolute nullity, relative nullity, resolution, cancellation

REZUMAT

Cu toate că noțiunea de sancțiune civilă, care reprezintă practic un pilon de referință indispensabil funcționării oricărei construcții sociale, insuflă o imagine de un comun firesc oricărui jurist, la o analiză mai atentă a acestei instituții observăm faptul că tocmai datorită importanței sale de neneglijat, trăsăturile, caracterile precum și aplicațiile sale practice concrete reclamă un studiu profund. Sancțiunea civilă constă, în luarea unor măsuri dezavantajoase contra acelor care au încălcat normele juridice civile, respectiv drepturile patrimoniale sau pe cele personal-nepatrimoniale. Pot fi aplicate atât subiectului de drept persoană fizică, cât și subiectului persoană juridică. Sancțiunile de drept civil se aplică indiferent de circumstanțele personale ale autorului ilicitului sancționabil sau de frecvența ori repetiția delictelor sau cvasidelictelor. Izvorul sancțiunilor de drept civil rezidă fie într-un act normativ, fie într-o manifestare de voință a particularilor în acest sens (cum ar fi, de exemplu, clauza penală). Aplicarea ei nu este condiționată de o indispensabilă intervenție a instanțelor de judecată sau a altor organe jurisdicționale. Executarea în sine a sancțiunii juridice civile se poate face de bunăvoie, fără intervenția forței coercitive a statului, această din urmă ipoteză fiind specifică și altor ramuri de drept.

Cuvinte-cheie: răspundere civilă, sancțiune civilă, act de ineficacitate, nulitate absolută, nulitate relativă, rezoluțiune, reziliere

Introducere. În materia dreptului există o multitudine de sancțiuni, acestea constituind o componentă fundamentală în cadrul oricăror sisteme juridice, tradițional doctrina împărțind sancțiunile în funcție de natura lor în: sancțiuni civile, sancțiuni procesual-civile, sancțiuni penale, sancțiuni procesual-penale, sancțiuni administrative, sancțiuni disciplinare etc. Iată de ce, în economia de piață, sancțiunile civile își au un loc bine determinat, având un rol fundamental în ansamblul de garanții juridice destinate să asigure desfășurarea în condiții optime

a actului de justiție, constituind un instrument, la îndemâna subiecților implicați, ce trebuie adaptat la fiecare situație specifică, și nu aplicat în orb, fără nicio noimă, conform principiului *summum ius summa iniuria*.

Materiale și metode aplicate. În cercetare au fost folosite metodele logică și comparativă. Metoda logică a fost utilizată pentru lămurirea normelor juridice incidente, precum și pentru explicarea diferitelor soluții interpretative ale doctrinei și jurisprudenței. Metoda comparativă a permis abordarea paralelă a aceluiași aspecte (tipologie, condiții de aplicare, termene

și a.) existente referitor la sancțiunile civile din diferite țări (România, Federația Rusă).

Rezultate și discuții. Până a trece la subiectul supus cercetării este relevant a vorbi în câteva cuvinte despre răspunderea juridică civilă. *Răspunderea civilă* reprezintă unul dintre domeniile cele mai interesante nu doar în virtutea generalității și multitudinii aplicațiilor sale, ci și datorită numeroaselor fluctuații și metamorfoze suferite în decursul timpului. Afirmăția (făcută pe fondul interogațiilor privind fundamentul epistemolo-

gic al responsabilității civile) [21] se verifică întru totul, în noul context reglementar devenit activ, în dreptul nostru intern, începând cu 2003, atunci când a intrat în vigoare Codul civil. Noul Cod civil nu definește răspunderea civilă. Definițiile legale privesc exclusiv răspunderea delictuală și răspunderea contractuală. Nici codul anterior nu a oferit o asemenea definiție, astfel că literatura de specialitate a tratat, sub vechea reglementare, particularitățile răspunderii civile în contextul formelor răspunderii juridice. Răspunderea civilă este una dintre formele răspunderii juridice, reprezentând raportul obligațional în temeiul căruia cel ce a păgubit pe altul este ținut să repare prejudiciul cauzat victimei [23, p. 815].

Rene Savatier [29, p. 1] dă următoarea definiție răspunderii civile: „răspunderea civilă este obligația ce incumbă unei persoane de a repara paguba cauzată alteia prin fapta sa sau prin fapta persoanelor sau lucrurilor ce depind de această persoană”. Deoarece obligația de reparare a prejudiciului cauzat printr-o faptă ilicită civilă este în realitate o sancțiune civilă, înseamnă că în acest mod de abordare răspunderea civilă este privită ca o obligație a autorului faptei ilicite civile de a suporta o sancțiune civilă. Se identifică în acest mod răspunderea cu sancțiunea. Răspunderea și sancțiunea însă nu pot fi identice sub nicio formă. Ele sînt două fațete ale aceluiași fenomen social. *Sancțiunea* nu vizează decît un aspect al răspunderii: reacția societății. Răspunderea juridică formează cadrul juridic de realizare pentru sancțiune [9, p. 8]. În acest sens este și definiția răspunderii juridice formulată de profesorul Mircea Costin: complexul de drepturi și obligații conexe care, potrivit legii, se nasc ca urmare a săvîrșirii unei fapte ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrîngerii

de stat, prin aplicarea sancțiunilor juridice în scopul asigurării stabilității raporturilor sociale și a îndrumării membrilor societății în spiritul respectării ordinii de drept [22, p. 27].

În funcție de izvorul din care se naște obligația de reparare a prejudiciului, în dreptul civil există două forme de răspundere: *delictuală* și *contractuală*. Altfel spus, distincția dintre răspunderea delictuală și cea contractuală rezultă din originea obligației care a fost încălcată și a cărei nesocotire determină caracterul ilicit al acțiunii sau inacțiunii [19, p. 442].

Dominate de ideea fundamentală a reparării unui prejudiciu, între cele două forme ale răspunderii civile nu există deosebiri de esență, fundamentale [8, p. 122; 18, p. 171; 14, p. 290-291]. Răspunderea civilă este unitară, neputîndu-se vorbi, decît pe plan teoretic, de unele diferențieri de regim juridic, așa cum Codul civil reglementează distinct cele două răspunderi: în art. 1398-1431 – răspunderea delictuală, iar în art. 602-630 și art. 733-748 – răspunderea pentru neexecutarea obligațiilor contractuale prin obligarea debitorului la plata de daune-interese. Dacă însă în locul unei examinări teoretice a celor două forme ale răspunderii civile s-ar încerca o clarificare a problemei diferențierii lor pe baza dispozițiilor legale și a necesităților practice, controversata chestiune a dualității răspunderii civile își pierde din importanță. Totuși, chiar și pe plan practic apare, uneori, ca importantă punerea în evidență a unor deosebiri între cele două forme ale răspunderii, deosebiri care produc consecințe juridice importante. În ceea ce privește raportul dintre răspunderea delictuală și răspunderea contractuală, este unanim recunoscut că prima reprezintă dreptul comun al răspunderii civile, pe cînd cea de a doua este o răspundere cu caracter derogatoriu, special. Astfel, ori de

cîte ori în dreptul civil nu sîntem în prezența răspunderii contractuale, vor fi aplicabile regulile privitoare la răspunderea civilă delictuală [20, p. 61-62; 14, p. 39].

Atît răspunderea civilă delictuală, cît și cea contractuală iau naștere ca urmare a încălcării unei obligații, aducîndu-se atingere unui drept subiectiv al unei persoane. Totuși, deosebiri între aceste forme ale răspunderii civile există și o primă deosebire între ele o constituie faptul că în cazul răspunderii delictuale obligația încălcată este o obligație legală, generală, ce revine tuturor subiectelor de drept, de a nu vătămă drepturile altuia prin fapte ilicite, pe cînd, în cazul răspunderii contractuale, obligația încălcată este o obligație stabilită printr-un contract preexistent, deci o obligație concretă. Condiția care se cere este ca acel contract să fie valabil încheiat. O a doua deosebire între ele privește subiectul ce o poate invoca, de aceea răspunderea contractuală poate fi invocată numai de către părțile contractante, avînd în vedere principiul relativității efectelor contractului, pe cînd terții se raportează la contract ca la un fapt juridic, pentru acoperirea eventualelor prejudicii suferite puțînd apela la răspunderea delictuală.

Alte diferențieri între răspunderea delictuală și cea contractuală privesc unele condiții ale răspunderii referitoare la punerea în întîrziere și la convențiile de nerăspundere. În cazul răspunderii delictuale, autorul faptei ilicite este de drept pus în întîrziere, *dies interpellat pro homine*. Însă, pentru a se angaja răspunderea contractuală este necesar ca partea care nu și-a executat obligația contractuală să fi fost pusă în întîrziere, în formele prevăzute de lege, aceasta neoperînd de drept, *dies non interpellat pro homine*. În legătură cu punerea în întîrziere și modul în care acționează unele mijloace de constrîngere a debitorului la executarea

obligației, cum ar fi daunele cominatorii, se impune o analiză în ceea ce privește momentul de la care debitorul poate fi obligat la plata de daune cominatorii. Convențiile de nerăspundere încheiate anterior săvârșirii faptei ilicite sînt, în principiu, nule în cazul răspunderii delictuale, pe cînd în cazul răspunderii contractuale, cu anumite limite, acestea sînt admisibile. Întinderea reparației este mai mare la răspunderea delictuală decît la cea contractuală, fiind integrală, atît pentru prejudiciile previzibile, cît și pentru cele neprevizibile. Cu alte cuvinte, în ambele cazuri se răspunde atît pentru prejudiciul efectiv (*damnum emergens*), cît și pentru foloasele nerealizate (*lucrum cessans*), însă, dacă debitorul contractual răspunde numai pentru prejudiciul cauzat, care a fost prevăzut ori era previzibil la momentul încheierii contractului, pe plan delictual răspunderea este integrală. În materia răspunderii contractuale se poate răspunde, de asemenea integral, numai dacă prejudiciul provine dintr-o culpă gravă, asimilată dolului. Atunci cînd prejudiciul care trebuie reparat, îndeosebi cel nepatrimonial, presupune o obligație de a face și aceasta este adusă la îndeplinire printr-un mijloc de constrîngere, cum ar fi daunele cominatorii, trebuie cunoscută întinderea reparației, atît pe plan delictual, cît și în materie contractuală, întrucît și aici putem vorbi de o răspundere contractuală pentru prejudicii nepatrimoniale.

De asemenea, o problemă importantă este aceea a aplicării unor mijloace de constrîngere, cînd se angajează răspunderea civilă a mai multor debitori. Aici trebuie precizat că răspunderea delictuală are un caracter solidar (art. 530–549 Cod civil), astfel încît și mijloacele de constrîngere pot acționa asupra tuturor codebitorilor solidari. Este necesar însă, pentru a fi

în prezența solidarității pasive, ca prejudiciul produs să fie rezultatul unui singur fapt prejudiciabil, săvîrșit de mai multe persoane care au acționat într-o unică rezoluție delictuală. În materie contractuală, în cazul în care există mai mulți debitori, solidaritatea nu operează, cu excepția situațiilor în care este prevăzută expres prin lege sau rezultă din contract. O altă deosebire apare pe planul sarcinii probei culpei și al consecințelor culpei. În materie contractuală, creditorul unei obligații trebuie să dovedească numai existența contractului și faptul că acea obligație nu a fost executată, culpa debitorului fiind prezumată pe baza acestor dovezi (art. 512-514 Cod civil). În materia răspunderii delictuale, ca regulă generală, culpa autorului faptei ilicite prejudiciabile trebuie să fie dovedită de către persoana prejudiciabilă, existînd însă și cazuri de excepție în care culpa este prezumată [17, p. 332-334].

În sfera largă a instituțiilor de drept civil, complexitatea dezvăluie un tot asimilabil simplității specifice unei reguli. Astfel, nu reprezintă o excepție faptul că sancțiunile de drept civil îmbracă forme variate, determinate pe de o parte de complexitatea evidentă a domeniului juridic, iar pe de altă parte – de caracterul irefragabil creat prin înlănțuirea dispozițiilor normative. În tabloul general al acestor legiuiri civile sancționatorii, gradul de secvențialitate sau de repetabilitate trasează hotarul dintre obișnuință și variație.

Sancțiunile civile, de fapt la fel ca și alte sancțiuni juridice care fac parte din categoria altor ramuri de drept, îndeplinesc garanția esențială a legalității, precum și reprezintă un mijloc de constrîngere fără de care nu ar fi posibilă o funcționare eficace a unui sistem juridic.

Sancțiunile civile constau în luarea unor măsuri dezavantajoase contra celor care au încălcat ra-

porturile juridice civile, respectiv drepturile patrimoniale sau personal-nepatrimoniale [30, p. 6].

În literatura de specialitate a fost subliniată importanța distincției existente între sancțiunile civile propriu-zise și pedepsele civile, primele considerîndu-se avînd cu precădere un rol reparator, iar secundele – o funcție în principal cu caracter reparator. Astfel se arată că sancțiunile civile propriu-zise vizează direct patrimoniul persoanei sancționate (revocarea actului fraudulos, anularea actului juridic, rezoluțiunea actului juridic, plata unor despăgubiri etc.), fiind transmisibile și cesibile, pe cînd pedepsele civile (decăderea dintr-un drept subiectiv) vizează în principal persoana subiectului, avînd un caracter personal, chiar dacă uneori este vizat și patrimoniul persoanei căreia i se aplică pedeapsa civilă [8, p. 114].

Sancțiunile civile pot fi clasificate după cum se referă la actele juridice, la drepturile patrimoniale și drepturile personal-nepatrimoniale.

Astfel, sancțiunile ce se referă la actele juridice private sînt: nulitatea, rezoluțiunea, rezilierea, caducitatea, revocarea, reducțiunea, inopozabilitatea.

Prin *nulitate* se înțelege acea sancțiune a dreptului civil care constă în lipsirea unui act în tot sau în parte de efectele juridice în vederea cărora el a fost făcut, din cauza nesocotirii dispozițiilor legale edictate pentru încheierea sa valabilă [7, p. 73]. Nulitatea intervine în cazurile fie expres prevăzute de lege sau este posibil ca aceasta să parvină ca rezultat al unor împrejurări ce nu sînt expres reglementate, dar care le putem deduce din textul legii.

În Hotărîrea Curții Supreme de Justiție a RM cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează nulitatea actului juridic civil, nr. 1 din

07.07.2008, s-a remarcat că materia nulității nu are un sediu unitar, compact, reglementarea nulității fiind dispersată.

Din cadrul diverselor reglementări făcute în textul legii, al actelor normative, sub diferite formulări, atât literatura de specialitate, cât și practica judiciară face o clasificare a nulității în: nulitate absolută și nulitate relativă.

Nulitatea absolută a actului juridic poate fi invocată de orice persoană care are un interes născut și actual. Instanța de judecată o invocă din oficiu [1, art. 217, alin. (1)]. Nulitatea absolută operează în toate cazurile în care lipsește una dintre condițiile de validitate ale actului juridic, și anume:

- când consimțământul a lipsit din cauza unei erori-obstacol;
- când părțile nu au avut capacitatea de folosință;
- când obiectul a lipsit, a fost ilicit sau contrar regulilor de conviețuire socială;
- când cauza a lipsit, a fost falsă, ilicită sau imorală;
- când forma cerută de lege pentru validitatea actelor formale (solemne) nu a fost respectată;
- când actul juridic civil s-a încheiat în fraudă legii.

Din enunțarea acestor cazuri rezultă că nulitatea absolută sancționează nerespectarea unei dispoziții legale imperative, al cărei scop îl constituie ocrotirea unui interes general [31, p. 97].

Nulitatea relativă a actului juridic poate fi invocată doar de persoana în al cărei interes este stabilită sau de succesorii ei, de reprezentantul legal sau de creditorii chirografari ai părții ocrotite pe calea acțiunii oblice. Instanța de judecată nu poate să o invoce din oficiu [1, art. 218, alin. (1)]. Astfel, legiuitorul a prevăzut în mod exhaustiv subiecții care pot să ceară nulitatea relativă, subliniindu-se inițiativa persoanei interesate, fapt confirmat prin aceea că este necesar de a se

adresa în instanța de judecată direct, deoarece aceasta din oficiu nu poate să o invoce.

Nulitatea relativă (anulabilitatea) are drept scop apărarea nu a unui interes general (ca în cazul nulității absolute), ci a unui interes personal [31, p. 97].

Nulitatea relativă intervine în următoarele cazuri:

- când consimțământul dat la încheierea actului juridic respectiv a fost viciat prin: eroare, violență sau dol;
- când actul a fost încheiat fie de o persoană fără capacitate de exercițiu, fie de o persoană cu capacitate de exercițiu restrânsă, fără respectarea dispozițiilor legale;
- când s-a încălcat o dispoziție legală pentru care legea prevede nulitatea relativă [31, p. 97].

Rezoluțiunea poate fi cerută la un act juridic (contract sinalagmatic cu executare imediată) încheiat valabil în cazul în care una dintre părți nu-și respectă culpabil obligația într-un contract sinalagmatic cu executare imediată și constă în desființarea retroactivă, cu repunerea părților în situația existentă anterior încheierii lui [4, pct. 3]. Sînt pasibile de rezoluțiune următoarele contracte: de vânzare-cumpărare, donație, înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață, de împrumut etc.

Principalele asemănări dintre nulitate și rezoluțiune sînt următoarele:

- ambele sînt cauzate de ineficiența actului juridic civil;
- ambele produc efecte retroactive (*ex tunc*);
- ambele sînt (în principiu) judiciare [7, p. 75].

Între nulitate și rezoluțiune există deosebiri esențiale:

- sub aspectul domeniului de aplicare: nulitatea se aplică tuturor categoriilor de acte juridice, pe când rezoluțiunea se aplică numai actelor juridice sinalagmatice cu executare dintr-o dată (*uno ictu*);

- sub aspectul cauzelor care le determină: nulitatea presupune un act nevalabil, iar rezoluțiunea presupune un act valabil încheiat și se datorează neexecutării culpabile a obligațiilor de către una dintre părțile contractante, în situația în care cealaltă parte și-a executat propriile obligații ori este gata să le execute;

- sub aspectul datei cauzelor: la nulitate cauzele de nevalabilitate sînt contemporane sub momentul încheierii actului (există la data încheierii lui), iar în cazul rezoluțiunii cauza de ineficiență – neexecutarea culpabilă a obligației uneia dintre părți – este necesarmente ulterioară încheierii momentului contractului; așadar, în timp ce nulitatea se analizează pe terenul încheierii actului, rezoluțiunea se analizează pe terenul executării contractului;

- sub aspectul naturii răspunderii civile aplicabile: nulitatea atrage răspunderea delictuală, pe când rezoluțiunea determină aplicarea regulilor răspunderii contractuale;

- prescripția extinctivă este supusă unor reguli diferite în ceea ce privește termenele de prescripție și începutul ei, în cele două cazuri [7, pct. 75].

Rezilierea reprezintă desfacearea unui contract cu executare succesivă, a cărui executare a început pentru neexecutarea culpabilă a obligațiilor uneia dintre părți. Ea acționează *ex nunc*, adică nu are efect retroactiv [33, p. 15].

Între nulitate și reziliere există aceleași asemănări și deosebiri ca și în cazul rezoluțiunii, cu excepția faptului că efectele rezilierii nu sînt retroactive, ci operează numai pentru viitor, astfel încît efectele ce s-au produs pînă la reziliere sînt neatînse.

Prin **caducitate** se înțelege ineficiența care lovește un act juridic valabil ce nu a produs încă efecte și care se datorează unui eveniment survenit după formarea valabilă

a actului și independent de voința autorului [4, pct. 3.2]. De exemplu, legatul cuprins într-un testament valabil devine caduc dacă legatarul precedează testatorului sau dacă renunță la legat, ori dacă bunul ce formează obiectul legatului piere [7, p. 76].

Atît nulitatea, cît și caducitatea sînt cauze de ineficacitate, dar se deosebesc între ele mai ales:

- sub aspectul domeniului sau sferei de aplicare, nulitatea privește orice act juridic, în timp ce caducitatea se întîlnește numai în sfera actelor unilaterale;

- sub aspectul naturii cauzelor ce le determină, nulitatea intervine pentru încălcarea dispozițiilor legale imperative edictate pentru încheierea valabilă a actului, iar caducitatea operează pentru împrejurări care fac imposibilă executarea actului valabil încheiat; așadar, nulitatea presupune un act nevalabil încheiat, pe cînd caducitatea presupune un act valabil încheiat;

- sub aspectul datei cauzelor de ineficacitate, cauzele de nulitate sînt anterioare ori concomitente momentului încheierii actului juridic, pe cînd caducitatea intervine întotdeauna pentru cauze ulterioare încheierii lui;

- sub aspectul modului de aplicare, nulitatea presupune de regulă intervenția organului cu atribuții jurisdicționale, iar caducitatea operează de drept, fără a fi necesară intervenția instanței de judecată;

- sub aspectul întinderii efectelor juridice, nulitatea produce efecte *ex tunc* (în principiu), caducitatea produce efecte numai pentru viitor, întrucît pentru trecut actul juridic respectiv nu produsese nici un efect;

- sub aspectul rolului voinței părților, nulitatea presupune uneori încălcarea cu intenție sau din culpă a dispozițiilor legale imperative, pe cînd împrejurarea care determină caducitatea este întotdeauna străină de voința autorului actului juridic

(nu însă și de voința beneficiarului actului respectiv) [7, p. 76].

Revocarea, ca sancțiune de drept civil, constă în înlăturarea efectelor actului juridic din cauza ingratitudinii gratificatului sau neexecutării culpabile a sarcinii [7, p. 76].

Revocarea constă în retractarea voinței exprimate pentru încheierea unui act juridic. Totodată, în cazul revocării donației, aceasta îmbracă forma unei sancțiuni juridice pentru ingratitudine ori pentru neexecutarea sarcinii. De regulă, revocarea constituie un drept al consumatorului, în cazurile expres stabilite de lege, și exercitarea acesteia nu necesită a fi motivată. În cazul donației, revocarea se efectuează numai pe cale judecătorească [4, pct. 3.1].

Nulitatea și revocarea se aseamănă în sensul că ambele reprezintă cauze de ineficacitate a actului juridic civil, produc, în principiu, efecte retroactive, și sînt, în principiu, judiciare [7, p. 76].

Între nulitate și revocare există deosebiri importante, care fac din ele două instituții juridice pe deplin autonome:

- ca domeniul de aplicare, nulitatea privește orice act juridic civil, pe cînd revocarea se aplică numai liberalităților;

- după cauzele care le determină, cauzele de nulitate sînt cauze de nevalabilitate, pe cînd cele de revocare constau în ingratitudinea gratificatului sau în neexecutarea culpabilă a sarcinilor de către acesta, după caz;

- ca dată a cauzelor, cauzele de nulitate sînt contemporane, momentului încheierii actului, în timp ce cauzele de revocare sînt necesarmente ulterior încheierii actului juridic civil.

Inopozabilitatea este sancțiunea pentru nerespectarea de către părți a măsurilor de publicitate prevăzute de lege pentru ocrotirea terților. De exemplu, în conformitate cu prevederile art. 876 alin. (2) din Codul civil, contractul de locațiune

a unui bun imobil pe un termen ce depășește 3 ani trebuie înscris în registrul bunurilor imobile. Nerespectarea acestei reguli are ca efect inopozabilitatea contractului față de terți. În sensul exemplului dat, dacă locatorul va înstrăina bunul dat în locațiune, noul proprietar va trebui să respecte dreptul locatarului doar dacă acesta din urmă a respectat cerințele de publicitate prescrise de lege [4, pct. 3.2].

Deosebirile dintre nulitate și inopozabilitate sînt următoarele:

- nulitatea atrage ineficacitatea actelor juridice încheiate, cu nesocotirea scopului în considerarea căruia au fost instituite condițiile de valabilitate, iar inopozabilitatea este sancțiunea pentru nerespectarea de către părți a măsurilor de publicitate prevăzute de lege pentru ocrotirea terților;

- în cazul inopozabilității nu se încalcă nici o condiție de validitate, de aceea actul juridic este valabil și își produce efectele între părți, fără a afecta drepturile și obligațiile acestora, iar nulitatea este sancțiunea ce survine ori de cîte ori, la momentul încheierii actului juridic, se încalcă condițiile de validitate a acestuia și desființează cu efect retroactiv actul juridic;

- nulitatea interesează raporturile dintre părți, iar inopozabilitatea – raporturile cu terți [4, pct. 3.2].

Reducțiunea este o sancțiune civilă care poate fi relevată din prevederile art. 1505 și 1570 Cod civil. Aceasta se aplică testamentelor și constă în reducerea mărimii averii testate, din cauza faptului că se încalcă partea rezervată sau, în cel de-al doilea caz, din cauza unor erori matematice comise de testator la întocmirea testamentului, ce au avut ca urmare indicarea unei mărimi exagerate a averii, care o depășește pe cea reală [4, pct. 3.2]. Deci, aceasta reprezintă o restrîngere ce se aplică în momentul depistării unor încălcări, erori, care se soldează cu sancțiunea respectivă.

În această materie, se distinge între reducțiunea liberalităților excesive, adică a legatelor și donațiilor făcute de cel care lasă moștenirea și care încalcă rezerva succesorală, și reducțiunea unor prestații pentru leziune sau, în anumite împrejurări, pentru eroare indiferentă, precum și cazurile în care s-ar aplica teoria impreviziunii [27, p. 239].

Deosebirea dintre nulitate și reducțiune constă în următoarele:

- consecința constatării sau declarării nulității este invaliditatea actului, iar în cazul reducțiunii, dispoziția testamentară rămâne valabilă;

- nulitatea are caracter general, fiind aplicabilă tuturor actelor juridice civile, pe când reducțiunea se referă numai la dispozițiile testamentare;

- cauza nulității constă în nerespectarea unor dispoziții legale, iar cauza reducțiunii rezidă, în principiu, în admiterea unor erori factive la întocmirea testamentului [4, pct. 3.2].

Un moment inseparabil de obligațiile civile este sancțiunea, care se aplică în caz de neîndeplinire de către debitor a obligațiilor sale față de creditor.

Din dispozițiile Codului civil putem deduce că, în caz de neexecutare benevolă a obligației din partea debitorului, creditorul poate recurge la forța coercitivă a statului pentru aducerea la îndeplinire a obligației fie în natură, fie în echivalent.

Sancțiunea obligațiilor, în măsura posibilului, va consta în realizarea în natură a conținutului obligației. Dar această executare în natură nu este întotdeauna posibilă sau admisibilă, mai ales pentru obligațiile de a face [36].

Sancțiunea obligației a fost definită în diferite moduri: dreptul creditorului de a recurge la forța de constrângere a statului pentru realizarea dreptului său pe calea

unei acțiuni [28, p. 4-5] sau dreptul creditorului să procedeze la executarea silită pentru realizarea creanței sale [32, p. 9], sau mijloacele pe care, pe de o parte, legea le pune la îndemâna creditorului în vederea realizării la nevoie a creanței sale prin constrângerea debitorului la executare, și, pe de altă parte, mijloacele pe care legea le pune la îndemâna debitorului în vederea executării la nevoie a prestației pe care o datorează chiar împotriva voinței creditorului [5, p. 496-497; 13, p. 14-15].

Astfel, s-a considerat că sancțiunea obligației constă în mijloacele ofensive pe care, de regulă, creditorul le poate exercita, prin intermediul forței de constrângere a statului, pentru a obține executarea prestației ce i se datorează, iar uneori doar în posibilitatea legală de a refuza restituirea prestației executată voluntar de către debitor [5, p. 496-497; 17, p. 334].

Așadar, după cum putem observa, sancțiunea obligației civile are loc prin intermediul mijloacelor ofensive în cele mai frecvente cazuri, acțiunea în justiție și executarea silită. Prima reprezintă un act procesual efectuat de către creditorul obligației de a se adresa în instanța de judecată, pentru ca ulterior, după pronunțarea unei hotărâri definitive, debitorul să fie obligat la executarea obligației sale. Executarea silită intervine atunci când creditorul are un titlu executoriu ce-i permite să-și valorifice dreptul său, adică debitorul fiind supus executării silite la îndeplinirea prestației pe care o datorează.

Sancțiunile ce se referă la drepturile patrimoniale sînt daunele-interese ce reprezintă o sancțiune generală și sancțiunile particulare ce se referă la drepturile reale și obligații.

Daunele-interese reprezintă despăgubirile în bani la care este obligat prin hotărâre judecătorească debitorul, în scopul reparării

prejudiciilor cauzate creditorului prin neexecutarea obligațiilor contractuale sau prin executarea lor defectuoasă ori cu întârziere [35]. După cum putem observa, sancțiunea dată constituie o remediere a faptei săvîrșite care a și atras aplicarea unei astfel de sancțiuni și care presupune implicarea directă a factorului material, adică patrimoniul.

Numim daune-interese indemnizația pecuniară alocată unei persoane pentru repararea unui prejudiciu pe care l-a suportat. Ele sînt sancțiunea a ceea ce numim răspundere civilă. Uneori, ele apar ca o sancțiune *principală*, de exemplu, pentru repararea unui prejudiciu corporal sau moral sau pentru a repara deteriorarea proprietății altuia. Alteori, ele apar ca o sancțiune *accesorie*, care vine să completeze o altă sancțiune; astfel, un contract fraudulos va fi anulat și daune-interese vor fi acordate părții lezate pentru a-i compensa pierderile. Alteori, daunele-interese au un caracter subsidiar, intervenind atunci când sancțiunea principală nu poate fi aplicată din cauza unei imposibilități materiale sau morale. Astfel, sancțiunea daunelor-interese se găsește în spatele ansamblului sistemului sancțiunilor civile [36].

Cunoaștem două tipuri de daune-interese:

- daune interese *compensatorii*, care se plătesc pentru neexecutarea parțială sau totală ori executarea necorespunzătoare a obligației contractuale a debitorului, reprezentînd echivalentul bănesc al reparării integrale a prejudiciului cauzat debitorului. Cuprind atît valoarea efectivă, cît și valoarea cîștigului nerealizat de creditor;

- daune interese *moratorii*, ce reprezintă compensarea daunelor care se acordă pentru simpla întârziere a executării unei obligații contractuale. Se pot cumula cu executarea obligației în natură și cu daunele interese compensatorii. Se

calculează de la data trimiterii somației de plată [35].

Evaluarea daunelor-interese are loc fie prin instanța de judecată, fie prin convenția dintre părți, fie legal.

Evaluarea judiciară a daunelor-interese. Evaluarea judiciară se face prin hotărâre judecătorească, respectând câteva principii în această materie:

a. Principiul reparării integrale a prejudiciului presupune obligația instanței de judecată de a acorda creditorului o indemnizație egală cu prejudiciul real suferit, care include atât paguba efectiv suferită, *damnum emergens*, cât și câștigul nerealizat, *lucrum cessans*.

b. Debitorul răspunde doar pentru prejudiciile previzibile la momentul încheierii contractului. Când prejudiciul a fost produs prin dol, răspunderea debitorului nu va mai fi atribuită la prejudiciul previzibil, ci la întregul prejudiciu.

c. Vor fi supuse reparării prejudiciile directe, adică doar cele care s-au produs datorită neexecutării contractului într-o relație de cauzalitate directă.

Evaluarea legală a daunelor-interese este cea făcută prin lege și privește prejudiciul suferit de creditor ca urmare a nerespectării de către debitor a obligației ce are ca obiect o sumă de bani.

Evaluarea convențională. Clauza penală. Evaluarea daunelor-interese poate fi făcută și prin convenția părților intervenită înainte de producerea prejudiciului. Această înțelegere poartă numele de clauză penală și este reglementată de art. 624 -630 Cod civil. Clauza penală (penalitatea) este o prevedere contractuală prin care părțile evaluează anticipat prejudiciul, stipulând că debitorul, în cazul neexecutării obligației, urmează să remită creditorului o sumă de bani sau un alt bun [1, art. 634, alin. (1)].

Din perspectiva naturii juridice a clauzei penale, având ca reper

definiția clauzei penale din art. 634 alin. 1 Cod civil, se consideră că legiuitorul a oferit prevalență teoriei dualiste, conform căreia clauza penală este o pedeapsă civilă reparatorie, dar și o reparație sancționatorie, pentru ipoteza neexecutării ilicite a contractului principal de către debitor. Privită astfel, clauza penală cuprinde sau regroupează într-o singură noțiune atât natura sa reparatorie, de stabilire anticipată a daunelor-interese, cât și aceea de pedeapsă privată, în sensul de sancțiune contractuală pentru neexecutarea ilicită a obligațiilor contractuale. Prin obligarea debitorului la plata clauzei penale se repară prejudiciul cauzat creditorului și, în același timp, se pedepsește comportamentul ilicit al debitorului care constă în neexecutarea obligațiilor sale contractuale [18, p. 684].

Deși executarea clauzei penale nu este condiționată de dovedirea existenței și întinderii prejudiciului, acordarea ei are însă ca scop principal (și) repararea prejudiciului suferit de creditor. Din perspectiva structurii mixte a clauzei penale, se consideră că acordarea acesteia are loc în principal și preponderent ca pedeapsă civilă, pentru a se sancționa faptul neexecutării contractului, și numai în subsidiar pentru repararea prejudiciului cauzat; în consecință, ea nu constituie în primul rând o despăgubire, ci mai degrabă o pedeapsă [26, p. 131].

Tot la categoria de sancțiune civilă putem menționa și *arvuna*. Prevederile art. 631 Cod civil reglementează arvuna, care este o sumă de bani sau un alt bun pe care o parte contractantă o dă celeilalte părți pentru a confirma încheierea contractului și a-i garanta executarea. Dacă prestația datorată se execută integral, arvuna este o suprasolvire și se restituie părții care a predat-o la încheierea contractului [15, p. 636]. În alternativa neexecutării obligației de către plătitorul

arvunei, cealaltă parte contractantă poate cere rezoluțiunea contractului și poate reține arvuna, în mod legitim. Dimpotrivă, dacă cel ce a primit arvuna nu își execută obligația, plătitorul arvunei poate cere rezoluțiunea contractului și obligația celeilalte părți contractante să îi restituie dublul arvunei.

Referindu-ne la sancțiunea drepturilor reale, orice drept real presupune stăpînirea titularului asupra bunului, adică a valorii sociale a lucrului care face obiectul dreptului. Dacă această stăpînire este sustrasă titularului, sancțiunea constă într-o acțiune de reintegrare. Dacă este doar tulburată, sancțiunea va fi un ordin judiciar de încetare a tulburării însoțite eventual de daune-interese. În fine, dacă obiectul dreptului este deteriorat, sancțiunea constă în daune-interese [36].

La categoria de sancțiuni civile cu caracter nepatrimonial se atribuie **nedemnitatea succesorală**, care constă în decăderea moștenitorului din dreptul de a moșteni o persoană decedată, din cauza săvârșirii unor fapte grave (expres prevăzute de lege) împotriva defunctului sau memoriei acestuia [16, p. 10]. Deci, respectiva sancțiune intervine ca rezultat al unor acțiuni grave săvârșite față de cel ce lasă moștenirea, precum și împotriva moștenitorilor acestuia.

Nu poate fi succesori testamentar sau legal persoana care:

a) a comis intenționat o infracțiune sau o faptă amorală împotriva ultimei voințe, exprimate în testament, a celui ce a lăsat moștenirea;

b) a pus intenționat piedici în calea realizării ultimei voințe a celui ce a lăsat moștenirea și a contribuit astfel la chemarea sa la succesiune ori a persoanelor apropiate sau la majorarea cotelor succesoriale ale tuturor acestora [1, art. 1431].

La categoria de sancțiuni civile considerăm oportun a ne expune și asupra termenului de **prescripție extinctivă**. Sub aspect terminolo-

gic, în literatura juridică s-au conturat două accepțiuni ale noțiunii de prescripție extinctivă, și anume: instituție de drept civil care are această denumire și stingere a dreptului material la acțiune [10, p. 277]. Reglementarea actuală a instituției prescripției extinctive o regăsim în Titlul IV. Termenele, Capitolul II al Codului civil. Codul civil nu definește prescripția *in terminis*, ci consacră doar obiectul și efectul său juridic: stingerea dreptului material la acțiune, dacă nu a fost exercitat în termenul stabilit de lege. În literatura juridică, prescripția a fost definită ca fiind acea instituție juridică ce constă în stingerea dreptului la acțiune în sens material ca urmare a neexercitării dreptului în termenul stabilit de lege [6, p. 136].

În literatura de specialitate au fost date și alte definiții, cum ar fi:

a) mijloc de stingere a dreptului material la acțiune, prin neexercitarea aceluși drept într-un anumit răstimp [32, p. 433];

b) stingerea acelei componente a dreptului la acțiune care constă în posibilitatea titularului dreptului subiectiv de a cere obligarea subiectului pasiv la executarea obligației corelative sau la recunoașterea dreptului subiectiv contestat, din cauza nesesizării organului de jurisdicție în termenul prevăzut de lege [11, p. 270];

c) acea sancțiune care constă în stingerea, în condițiile stabilite de lege, a dreptului material la acțiune neexercitat în termen [10, p. 268];

d) acel mod de transformare a conținutului raportului juridic civil constând în stingerea dreptului de realizare silită a obligației civile corelative, din cauza neexercitării lui în termenul stabilit de lege [24, p. 92];

e) acel mod de înlăturare a răspunderii civile constând în stingerea dreptului material la acțiune neexercitat în termenul stabilit de lege [25, p. 43-44];

f) acea sancțiune îndreptată împotriva pasivității titularului dreptului subiectiv civil sau al unei situații juridice ocrotite de lege, care, în condițiile legii, nu va mai avea posibilitatea de a obține protecția juridică a acesteia prin exercitarea dreptului material la acțiune [12, p. 278].

Practica judiciară definește prescripția ca mijloc de stingere a obligațiilor și a acțiunilor, determinat de un interes de ordine publică și de stabilitate socială, ca situațiile de fapt stabilite într-un timp anterior să nu mai poată fi schimbate. Ea apare ca o sancțiune a creditorului nediligent, care a lăsat să treacă mai mult timp, fără a-și valorifica dreptul subiectiv. Ca atare, odată cu expirarea termenului legal, titularul unui drept ocrotit de lege pierde nu dreptul de a acționa, ci dreptul de a-l mai constrânge pe debitor la îndeplinirea obligației sale, care poate consta în executarea unei prestații, în respectarea unei situații juridice, în suportarea unei sancțiuni civile. Prescripția este, așadar, o sancțiune juridică îndreptată împotriva pasivității titularului unui drept subiectiv sau al unei situații juridice ocrotite de lege.

Concluzii. Putem spune că sancțiunile civile reprezintă acele categorii de măsuri stabilite de legiuitor care se aplică odată ce persoana a săvârșit careva fapte ce încalcă textul legii. Astfel, am observat că acestea, la rîndul lor, pot avea atît caracter patrimonial, cît și personal nepatrimonial, în esență fiecare avînd scopul de a repara prejudiciul cauzat, de a reeduca, precum și de a preveni o eventuală abatere, încălcarea legislației civile.

Pentru aplicarea unei sancțiuni de drept civil nu este neapărat necesară existența unui prejudiciu. Dacă, prin fapta ilicită și culpabilă a unei persoane, s-a produs un prejudiciu în patrimoniul altei persoa-

ne, atunci va interveni răspunderea civil-delicțională. Sancțiunea civilă nu intervine însă pentru cauzarea de prejudicii, ci pentru savîrșirea, cu vinovăție, a unei fapte ilicite. În cazul producerii unui prejudiciu, se pot cere daune corespunzătoare. De aici și concluzia că o altă condiție pentru aplicarea oricărei sancțiuni de drept civil este existența vinovăției.

Vinovăția este atitudinea psihică a celui ce comite o faptă ilicită față de fapta sa și față de consecințele acesteia. Vinovăția poate îmbrăca forma intenției sau a culpei. Forma de vinovăție nu are importanță, deoarece sancțiunea se va aplica indiferent de aceasta. Lipsa vinovăției va înlătura însă aplicarea sancțiunii (de exemplu, în cazul rezoluțiunii, dacă debitorul dovedește că a fost împiedicat să-și execute obligația din cauza unui caz de forță majoră). S-a apreciat că în cazul răspunderii civile contractuale nu este necesară cercetarea culpei, deoarece vinovăția debitorului nu constituie o condiție de existență a acestei forme de răspundere civilă. Într-adevăr, în situația obligațiilor de rezultat, culpa fiind prezumată, simpla neexecutare a obligației contractuale declanșează răspunderea civilă contractuală. La obligațiile de mijloace însă vinovăția debitorului trebuie cercetată de instanță, în fiecare caz concret în parte. Aici culpa nu mai este prezumată și ea apare clar, fără echivoc ca o condiție a răspunderii contractuale.

În funcție de interesele pe care le apără, personale sau generale, unele sancțiuni pot fi înlăturate (de exemplu, nulitatea relativă poate fi acoperită prin confirmare), pe cînd altele se vor aplica indiferent de voința părților (imposibilitatea confirmării nulității absolute).

Ca efect al aplicării sancțiunii civile, se va restabili situația anterioară savîrșirii faptei ilicite. Sancțiunea își poate produce efecte fie

pentru trecut (*ex tunc*), fie numai pentru viitor (*ex nunc*), în funcție de specificul sancțiunii respective și de natura actului juridic (cu executare imediată sau cu executare succesivă). Efectele sancțiunii pot fi mai mult sau mai puțin energice, putînd consta în desființarea contractului sau numai în reducerea unor prestații succesive.

Referințe bibliografice

1. Codul civil al RM din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-86 din 22.06.2002, art. 661.
2. Codul familiei nr. 1316. În: Monitorul Oficial nr. 47-48 din 26.04.2001.
3. Hotărîre cu privire la practica judiciară de examinare a pricinilor civile privind decăderea din drepturile părintești, nr. 6 din 16.11.2014.
4. Hotărîrea Curții Supreme de Justiție a RM cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează nulitatea actului juridic civil, nr. 1 din 07.07.2008.
5. Comentariu la Codul civil al RM. Chișinău, 2006.
6. A. Ionașcu. Drept civil. Partea generală. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1963.
7. Bogdan Dumitrache, Marian Nicolae, Romeo Popescu. Instituții de drept civil. București: Universul juridic, 2001.
8. C. Stătescu, C. Birsan. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. București: Ed. All, 1994.
9. G. Bărligeanu, L. M. Ștefan, M. Achim. Răspunderea juridică. București: Editura Tribuna Economică, 1999.
10. G. Boroi, C. A. Anghel. Curs de drept civil. Partea generală. București: Ed. Hamangiu, 2011.
11. G. Boroi. Drept civil. Partea generală. București: Ed. All, 1998.
12. G. Boroi, L. Stănculescu. Instituții de drept civil în reglementarea noului Cod civil. București: Ed. Hamangiu, 2012.
13. I. Albu. Drept civil. Introducere în studiul obligațiilor. Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1984.
14. I. M. Anghel, Fr. Deak, M. F. Popa. Răspunderea civilă. București: Editura Științifică, 1970.
15. Ion Turcu. Noul Cod civil. Cartea a V-a. Despre obligații (art. 1164-1649). Comentarii și explicații. București: Editura C.H. Beck, 2011.
16. Iulia Bănărescu. Note de curs. Dreptul succesoral. USEM, Chișinău, 2013. http://www.usem.md/uploads/files/Note_de_curs_drept_cicilul_1/086_-_Dreptul_succesoral.pdf Accesat la 03.07.2016.
17. L. Pop. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Tratat, ed. a II-a. Iași: Editura Fundației "Chemarea", 1998.
18. Liviu Pop. Tratat de drept civil. Obligațiile. Vol. II. Contractul. București: Editura Universul Juridic, 2009.
19. M. B. Cantacuzino. Elementele dreptului civil. Editura ALL, 1998.
20. M. Eliescu. Răspunderea civilă delictuală. București: Editura Academiei, 1972.
21. M. Lacroix. Contribution épistémologique à l'édifice de la responsabilité civile. In: Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Jurisprudentia nr. 1/2010 (<http://studia.law.ubbcluj.ro/articol.php?articollId=333>)
22. M. N. Costin. Răspunderea juridică în dreptul R. S. România. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1974.
23. M. N. Costin, M. C. Costin. Dicționar de drept civil, ed. a 2-a. București: Ed. Hamangiu, 2007.
24. M. Nicolae. Prescripția extincțivă În: C. Toader, R. Popescu, M. Nicolae, B. Dumitrache. Drept civil român. Curs selectiv pentru licență, ed. a III-a revăzută și adăugită. București: Ed. Press Mihaela, 1998.
25. M. Nicolae. Tratat de prescripție extincțivă. București: Ed. Universul Juridic, 2010.
26. Maria Dumitru. Reevaluarea judiciară a clauzei penale. În: Revista Dreptul, nr. 4/2008.
27. R. Popescu. Dreptul de moștenire. Limitele dreptului de a dispune prin acte juridice de bunurile moștenirii. București: Ed. Universul Juridic, 2004.
28. R. Sanilevici. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Universitatea Iași, 1976.
29. R. Savatier. Traite de la responsabilité civile en droit français. Paris, 1939.
30. S. Ionescu. Eseu asupra sancțiunilor de drept civil (în materia contractelor). Craiova Ed. Universitaria, 1999.
31. Ștefan Răuschi, Tamara Ungureanu. Drept civil. Partea generală. Partea fizică. Persoana Juridică, ediția a II-a. Iași: Editura Chemarea, 1997.
32. T. R. Popescu, P. Anca. Teoria generală a obligațiilor. București: Ed. Științifică, 1968.
33. Tr. Ionașcu, E. Barasch ș.a. Tratat de drept civil, vol. I. București: Ed. Academiei, 1967.
34. V. Stoica. Rezoluțiunea și rezilierea contractelor civile. București: Ed. All, 1997.
35. <http://www.justice.md/md/dic/> Accesat la 01.07.2016.
36. http://www.stiucum.com/drept/drept-civil/Clasificarea-sanctiunilor-civi94645.php#_ftn6. Accesat la 04.07.2016.